

Gewone bosspitsmuis

Sorex araneus

De gewone bosspitsmuis is een middelgrote roodtandige spitsmuis met een lichaamslengte tot 9 cm, een staart tot 6 cm en een gewicht van maximaal 13 g. Hij is meestal duidelijk driekleurig: een zwartgrijze rug, een grijswitte of gelige buik en een lichtbruine band over de flanken. De soort lijkt veel op de tweekleurige bosspitsmuis; aan kenmerken aan de onderkaak zijn beide soorten het best te onderscheiden en de verspreidingsgegevens berusten dan ook voornamelijk op braakbalgegevens en schedels van museumexemplaren (MOSTERT 1990A).

De gewone bosspitsmuis is een van de talrijkste spitsmuizen, met dichtheden variërend van 1-50 dieren per hectare, afhankelijk van biotoop, jaar en jaargetijde (HAUSSER ET AL. 1990A).

Leefomgeving

Gewone bosspitsmuizen zijn te vinden in een veelheid aan vochtige en relatief koude biotopen met een goede bodembedekking, waar ze zich zowel via ondergrondse gangetjes als gangetjes door dichte vegetatie verplaatsen (HAUSSER ET AL. 1990A). Anders dan de tweekleurige bosspitsmuis kan de gewone bosspitsmuis slecht tegen droogte en hitte. In grote steden lijkt de soort zich niet te kunnen handhaven en hebben vrijwel alle spitsmuismeldingen betrekking op de huisspitsmuis. Dit blijkt weliswaar niet uit bijgaande verspreidingskaart, omdat de schaal daarvan te grof is, maar wel uit een kaart op kilometerhokniveau.

Voedsel

De gewone bosspitsmuis eet wat voorhanden is, zoals insecten, spinnen, wormen en slakken, maar ook groene plantendelen en, vooral in herfst en winter, zaden (HEROLD 1956). De benodigde hoeveelheid voedsel is afhankelijk van temperatuur en tijd van het jaar. In gevangenschap eten volwassen dieren dagelijks 3-7 g (WOEK 1969).



Areaal

Het verspreidingsgebied van de gewone bosspitsmuis is Palearctisch. De soort wordt in het grootste gedeelte van Europa aangetroffen, maar ontbreekt op IJsland, in Ierland, Portugal en grote delen van Spanje, Frankrijk, Italië en Griekenland. In enkele hoger gelegen gebieden in Zuid-Europa, zoals de Pyreneeën en het Centraal Massief, leven



geïsoleerde populaties. Oostwaarts is de soort aanwezig tot aan het Baikalmeer (HAUSSER ET AL. 1990A).

Voorkomen in Nederland

Prehistorie

De eerste vondsten van na de ijstijden zijn van 4000 jaar geleden bij Schokland (FL) in de Noordoostpolder (GEHASSE 1995), en uit Bovenkarspel (NH). De exemplaren van Bovenkarspel zijn gepubliceerd als waterspitsmuis (IJZEREFF 1981), maar een foto in de publicatie laat zien dat het om de gewone bosspitsmuis gaat. Gezien de huidige verspreiding is het onwaarschijnlijk dat op deze twee locaties verwarring is opgetreden met de tweekleurige bosspitsmuis.

Historische gegevens tot 1946

Oudere literatuur levert geen goede informatie over de verspreiding van de gewone bosspitsmuis, omdat daarin de tweekleurige bosspitsmuis nog niet is onderscheiden. De oudste gegevens voor zekere gewone bosspitsmuis sinds de prehistorie komen uit braakballen van Terschelling uit 1931 (MOSTERT 1990A).

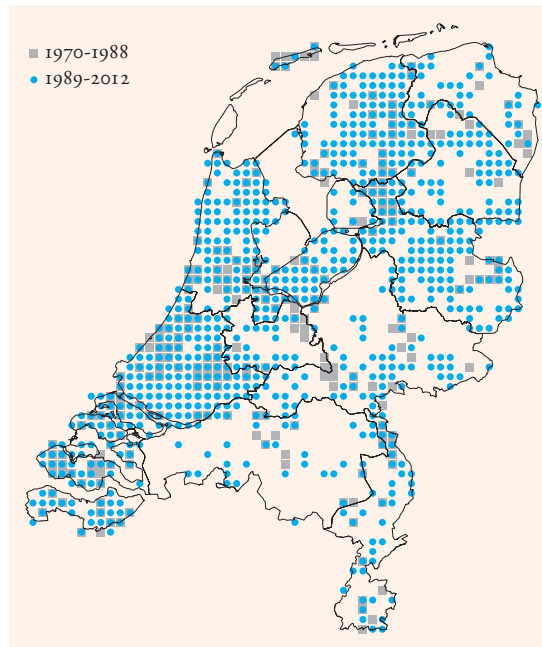
Periode 1946-1969

Hoewel er wel uiterlijke verschillen bekend zijn tussen gewone en tweekleurige bosspitsmuis, zijn deze over het algemeen niet betrouwbaar genoeg voor zekere determinaties. In totaal zijn enige honderden exemplaren onderzocht (MOSTERT 1990A). De soort is in alle provincies aangetroffen, maar ten opzichte van de vorige periode zijn er 18 nieuwe vindplaatsen bekend geworden. Er zijn vooral veel vindplaatsen uit Noord- en Zuid-Holland en Zeeland; voor de rest van het land is de verspreiding fragmentarischer vanwege het ontbreken van oude braakbalgegevens. In de veen- en kleigebieden in het westen en noorden van het land lijkt de gewone bosspitsmuis, op een enkele vondst van een tweekleurige na, de enige voorkomende bosspitsmuis te zijn, net als op Terschelling en in Flevoland.

Periode 1970-1988

Wederom zijn vooral vindplaatsen uit het westen van het land bekend geworden, hoewel de soort door het hele land

▲ Gewone bosspitsmuis.
Foto: Rollin Verlinde.
Common shrew.



is aangetroffen. Op de Waddeneilanden is de gewone bosspitsmuis nog steeds alleen bekend van Terschelling. Nagenoeg alle onderzochte bosspitsmuizen uit de klei- en veengebieden van Groningen, Friesland, IJsselmeerpolders, Noordwest-Overijssel, Noord- en Zuid-Holland en Zeeland betreffen de gewone bosspitsmuis.

Periode 1989-2012

De gewone bosspitsmuis komt nog steeds in het hele land voor en is voor de Waddeneilanden alleen gemeld van Terschelling. Vrijwel alle bosspitsmuizen in braakballen van het noorden en westen van het land, inclusief de duinstreek, blijken betrekking te hebben op de gewone bosspitsmuis. Bij onderzoek van vele honderden bosspitsmuizen uit braakballen van 15 locaties verspreid door Groningen zijn uitsluitend gewone bosspitsmuizen aangetroffen (SNAAK 2008).

De kaart laat zien dat de meeste atlasblokken in het westen en noorden van het land gevuld zijn, terwijl in het oosten en zuiden de soort sporadisch voorkomt. Gewone en tweekleurige bosspitsmuis komen daar wel naast elkaar voor, maar de gewone bosspitsmuis ontbreekt er in veel braakbalmateriaal, of is in zeer lage percentages aanwezig. Zo blijkt in grote delen van Salland en Twente maximaal 1,6% van duizenden bosspitsmuisschedels in braakballen betrekking te hebben op gewone bosspitsmuis (SNAAK 2008), en in Noord-Brabant en Limburg is dat niet anders. Binnen Gelderland, Noord-Brabant en Limburg zijn veel meldingen van de gewone bosspitsmuis afkomstig uit rivierengebied.

Veranderingen en oorzaken

In gebieden waar de soort in 1970-1988 nog niet werd aangetroffen, zoals Salland, Veluwe, Utrechtse Heuvelrug, de Kempen en het noordwesten van Noord-Brabant, zijn uit de periode 1989-2012 wel meldingen bekend. Het is aannemelijk dat dit een gevolg is van een grotere onderzoeksinspanning en niet het gevolg van veranderingen in de verspreiding.

Bedreigingen en bescherming

De gewone bosspitsmuis is thans niet bedreigd.

Kees Mostert & Dick L. Bekker

SUMMARY

Common shrew *Sorex araneus*

The common shrew occurs throughout the Netherlands. The core distribution area is in the north and west of the country. It is abundant in most places, with the exception of parts of the south and east. The common shrew is absent from most of the Wadden Sea islands, Terschelling being the exception. Common shrews are found in a range of humid and cool habitats, living partly underground and partly among the surface vegetation. They are vulnerable to drought and heat. The species is absent from large urban areas.

▶ Kenmerkende biotoop van de gewone bosspitsmuis.

Foto: Dick Bekker.

Habitat of common shrew.

